

Nr 684

Av herr Gustavsson i Alvesta, om vissa åtgärder för rationalisering och besparing inom statlig verksamhet.

(Lika lydande med motion nr 550 i Första kammaren)

Statens verksamhet har inte företagsekonomisk lönsamhet som egentligt syfte, men det är givet att man även inom den statliga sektorn ständigt måste söka fullgöra anförtrodda uppgifter till lägsta möjliga kostnad — eller så att man får största möjliga utbyte av de insatser som göres. Den stora omfattning som den statliga verksamheten numera har och det kraftiga utgiftstryck som finns inom den statliga sektorn gör det särskilt angeläget med en sådan inriktning, dvs. att man nogsamt söker tillvarata alla möjligheter till rationaliseringar och besparingar.

Aktningsvärda insatser i detta syfte göres av de organ som har rationaliserings-, effektivitets- och besparingsfrågor som huvudsaklig eller väsentlig uppgift. Som exempel kan nämnas statskontorets verksamhet i fråga om ADB-behandling och riksrevisionsverkets insatser och nyligen framlagda förslag rörande rationell redovisnings- och revisionsverksamhet. Hur värdefull och nödvändig den verksamhet än är som dessa myndigheter bedriver, kan inte tillräckliga resultat uppnås genom densamma — och knappast heller genom de särskilda rationaliseringsavdelningar, som finns inom vissa statliga verk. Rationaliserings- och besparingsfrågorna får inte ses som en angelägenhet enbart för vissa speciella organ utan måste ständigt beaktas inom hela den statliga verksamheten. Det gäller att inom den statliga verksamhetens olika förgreningar få fram initiativ till rationalisering och besparing och att få en smidig ordning för beslut och verkställighet. Den nuvarande anslags- och budgetordningen är inte ändamålsenlig i detta hänseende.

Rationaliseringsavdelningarna inom de affärsdrivande verken och vissa större ämbetsverk torde ha en sådan ställning att de har tillräckliga möjligheter till initiativ. Annorlunda förhåller det sig inom den statliga verksamheten i övrigt, där s. k. organisationsföredragande brukar finnas. Organisationsföredragandens uppgift är att vara rådgivande, t. ex. vid anskaffning av kontorsmaskiner eller andra hjälpmedel, vid utarbetande av blanketter och vid översyn av enklare rutiner m. m. Han skall även vara kontaktman med statskontoret och därifrån få råd och anvisningar. Statskontorets kontakter med organisationsföredragandena synes emellertid vara högst brist-

fälliga. Uppdraget som organisationsföredragande fullgöres vid sidan av ordinarie arbete, och därjämte har organisationsföredraganden oftast sidordnad ställning i förhållande till dem som fattar beslut och vanligen också lägre tjänsteställning. Härav torde följa att effektiviteten blir låg. Det är t. ex. vanligen en svensk ämbetsman främmande att föreslå organisationsförändringar, besparingsåtgärder etc. inom de delar av den institution där han är verksam och som inte är underställd honom själv. Systemet med organisationsföredragande bör omprövas. Härvid bör utrönas om större effekt kan uppnås genom att de medel som nu går till arvodering av organisationsföredraganden i stället användes för ett mindre antal heltidsanställda och för ändamålet utbildade befattningshavare med rationaliserings- och besparingsfrågor som specialitet och enda eller väsentligaste uppgift.

Även om särskilda organ och befattningshavare är nödvändiga för rationaliseringsverksamheten, måste såsom nämnts möjligheterna till rationalisering och besparing överallt inom den statliga verksamheten uppmärksammas, också av dem som inte till någon del har rationalisering som arbetsuppgift. Ett lämpligt sätt att väcka det stora antalet statsanställdas intresse och förståelse i detta hänseende torde vara en intensifiering av förslagsverksamheten. Värdet av denna verksamhet ligger dels i de konkreta förslag till rationalisering och besparing som framkommer, dels i att den över huvud taget fäster uppmärksamheten på rationaliserings-, besparings- och kostnadsfrågorna.

På det hela taget synes förslagsverksamheten inom den statliga förvaltningen vara föga utvecklad. Detta framgår bl. a. av att avsevärt mer än hälften av alla förslag (militära förvaltningen och affärsverken undantagna) under 1960-talets fem första år kom från personalen vid en enda institution och att antalet förslag under två av dessa år var så lågt som 23 resp. 62. Både det totala antalet och fördelningen ger vid handen att mycket bör kunna vinnas genom att vidta åtgärder för en ökning av förslagsverksamheten. En särskild kampanj bör i detta syfte genomföras inom hela den statliga sektorn, gärna stimulerad genom tävlingsinslag, t. ex. olika institutioner emellan.

Statskontoret bör i sin egenskap av central samordnande myndighet givetvis ha ansvaret för och leda vad som ovan förordats. Även i övrigt synes emellertid kontorets verksamhet i större utsträckning böra inriktas på att bistå statliga institutioner och befattningshavare som ställs inför rationaliserings- och besparingsspörsmål. Bl. a. bör kontoret söka tillhandahålla paketlösningar eller paketförslag i fråga om vanligen förekommande rationaliseringsproblem. Till väsentlig del bör dock kontorets uppgift i detta hänseende vara att utgöra en dokumentations- och förmedlingscentral. Undersökningar och försök ingår ofta i rationaliseringsorganens arbete, och även i övrigt framkommer givetvis resultat och erfarenheter som kan vara av värde på olika håll inom den statliga verksamheten. Dylika resultat

bör registreras hos statskontoret. Härigenom kan det förhindras att redan begångna misstag upprepas och att man ger sig i kast med problem som redan blivit lösta eller bedriver dubbelarbete på undersöknings- och försöksstadiet. Kontoret kan givetvis inte befordra vad som registreras till alla som kan tänkas vara berörda. Det vanliga tillvägagångssättet, då ett problem uppkommer eller ett förslag väcks, bör vara att man hos statskontoret hör efter om något av värde finns registrerat. Resultat av större värde och mera allmänt intresse bör dock kunna delges olika myndigheter genom mycket kortfattade beskrivningar, t. ex. intagna i en cirkulärserie. Rör det sig om resultat av sådant värde att metoden eller åtgärden bör tillämpas allmänt inom den statliga verksamheten eller delar därav, bör det givetvis föranleda en rekommendation från statskontoret. Det är önskvärt att statskontoret i dokumentationshänseende samarbetar med rationaliseringsavdelningarna inom kommunförbunden och större kommuner och så långt det är möjligt även med privata rationaliseringsföretag och -avdelningar.

Även det statliga budgetsystemet och beslutsförfarandet måste uppmärksammas, när det gäller effektivisering och rationalisering av den statliga verksamheten. Det finns många fall då statsverket åsamkats stora kostnader, t. ex. till följd av att rationella och riktiga åtgärder inte kunnat genomföras, emedan medel inte funnits på just det berörda anslaget. Bestående ordning och fördelning av kostnaderna liksom den s. k. automatiska utgiftsökningen synes allmänt ha företrädde framför förslag som innebär ändringar. Dessa spörsmål synes nu ha blivit uppmärksammade av Kungl. Maj:t. I finansplanen redovisas sålunda dels att statskontorets programbudgetberedning utarbetar ett nytt budgeterings- och redovisningssystem på myndighetsnivå, dels att detta utredningsarbete kommer att bedrivas rörande riksstatens utformning. Syftet synes bl. a. vara att ge de verkställande organen på olika nivåer bättre möjlighet att kombinera olika kostnadskomponenter, således att få till stånd ett mera rationaliseringsvänligt beslutsförfarande.

De nämnda åtgärderna måste givetvis hälsas med tillfredsställelse. Det synes emellertid ta avsevärd tid innan de förslag som aviserats hinner omsättas i praktiken. Det är därför angeläget att man inom ramen för gällande system vidtar åtgärder för att framhäva rationaliserings- och kostnadsaspekterna. En lämplig metod, som tillämpas i stor omfattning inom näringslivet, synes härvid vara att regelmässigt låta förslag och äskanden, från den lägsta myndigheten till de centrala ämbetsverken, åtföljas av lönsamhetsberäkning. Lönsamheten kan därvid anges genom precisering av kostnadens årliga förräntning eller av den tid som åtgår innan kostnaden återvunnits. Självfallet kommer lönsamheten för större delen av äskade belopp att bli obefintlig, eftersom den statliga verksamheten i stort inte har företagsekonomiskt syfte eller vinstsyfte. Om lönsamheten regelmässigt redovisas, när den förekommer, kan det emellertid undvikas att lönsamma investeringar och rationali-

seringsåtgärder uteblir eller skjuts på framtiden på grund av bristande anslag. I detta sammanhang bör uppmärksammas att den summariska beskärning av olika äskanden, som av statsfinansiella skäl måste utföras inom Kungl. Maj:ts kansli, gärna går ut över nya förslag och förslag vid sidan av den gängse automatiken. Om lönsamhetskriteriet finns angivet och beaktas kan det undvikas att beskärningen verkar hämmande i rationaliseringshänseende. Statsmakterna har tidigare uppmärksammat myndigheternas obehågenhet att låta anslagna medel vara oförbrukade vid utgången av ett redovisningsår och befarat att detta kan medföra orationella dispositioner. Om lönsamheten regelmässigt skall anges torde riskerna för orationella dispositioner vid s. k. kontorensning inför årsskiftena minska och de reviderande organen få ökade möjligheter att påtala olämpliga förfaranden i dylika sammanhang.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla
1. dels om skyndsamt utredning och förslag rörande

a) ersättande av nuvarande system med s. k. organisationsföredragande med annan organisation med på heltid arbetande och i rationaliseringsfrågor utbildade befattningshavare,

b) kampanj för ökad förslagsverksamhet avseende rationaliseringar och besparingar inom den statliga verksamheten,

c) inrättande inom statskontoret av en dokumentations- och förmedlingscentral för rationalisering och besparing inom den statliga verksamheten;

2. dels att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte anmoda statliga myndigheter och befattningshavare att vid äskanden, framläggande av förslag m. m. i alla förekommande fall ange den beräknade lönsamheten.

Stockholm den 26 januari 1967

Rune Gustavsson (cp)

i Alvesta
